

# Azərbaycan - Gürcüstan Birgə Əməliyyat Proqramı

---

12 sentyabr 2014-cü il tarixində ilkin təsdiqlənmədən keçmişdir



## Mündəricat

1. Ümumi xülasə/Giriş sözü .....	3
2. Həmsərhəd bölgələrin strateji təhlili .....	3
2.1 Hədəf bölgələr .....	3
2.2 Azərbaycan-Gürcüstan arasında cari münasibətlərin xülasəsi .....	4
2.3 Həmsərhəd bölgələrin xülasəsi .....	4
2.4 Güclər-Zəifliklər-Fürsətlər-Təhlükələr (SWOT) təhlili .....	7
3. ƏƏP-nin strategiyası .....	7
4. Prioritetlər və fəaliyyətlər .....	8
4.1 Əməliyyat məqsədi 1- Yerli icmaların yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması .....	8
4.2 Əməliyyat məqsədi 2 – Ümumi problemlərin həlli .....	9
4.3 Əməliyyat məqsədi 3 – Mədəniyyət, təhsil və idman .....	9
5. Müvəffəqiyyətin göstəriciləri .....	10
6. Proqramın idarədilməsi .....	10
6.1 Birgə Qərarvermə Komitəsi .....	10
6.2 İdarəedici Qurum .....	11
7. Proqramın icrası .....	12
7.1 Layihələrin uyğunluğu .....	12
7.2 Layihə benefisiarlarının yararlığı .....	12
7.3 Müqavilələrin imzalanması və icra prosedurları .....	13
7.4 Müvafiq xərclər və dəstək səviyyələri .....	14
8. Maliyyə ayırmaları .....	14

## Əlavələr

Əlavə 1: Hədəf Ərazinin Xəritəsi .....	16
Əlavə 2: Region üzrə Statistik Məlumat .....	17
Əlavə 3: Proqramın Monitoring Göstəriciləri .....	18
Əlavə 4: Proqramın İdarədilməsi .....	21
Əlavə 5: Maraqlı Tərəflərin Məsləhətləşmələrinin Nəticələri .....	22



# 1. Ümumi xulasə/Giriş sözü

Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinin Ərazi Əməkdaşlığı Proqramları üzrə Fəaliyyət Planına əsasən və Komissiyanın 22.11.2013-cü il tarixli İcraçı Qərarına C(2013)8293 ilə əlavə edilən Azərbaycan-Gürcüstan Ərazi Əməkdaşlığı Proqramı (bundan sonra - ƏƏP) Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinin Ərazi Əməkdaşlığına Dəstək Proqramı məsləhəti ilə Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi və Gürcüstanın Regional İnkişaf və İnfrastruktur Nazirliyinin rəhbərliyi altında birgə hazırlanmışdır.

Azərbaycan və Gürcüstanda yaşayan icmaların ƏƏP-a sahib çıxmasını təmin etmək üçün Azərbaycan və Gürcüstandan olan tərəfdaşlar birgə əməliyyat proqramının hazırlanması üçün işçi qrupu yaradıblar. İşçi qrupu aşağıdakı qurumlarının nümayəndələrin ibarətdir:

**Azərbaycan:** İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi, Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi, Dövlət Gömrük Komitəsi, Dövlət Sərhəd Xidməti, Azərbaycan Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası

**Gürcüstan:** Avropa və Avro-Atlantik məkana inteqrasiya üzrə Gürcüstanın dövlət nazirinin ofisi, Regional İnkişaf və İnfrastruktur Nazirliyi, Xarici İşlər Nazirliyi, Barışq və Vətəndaş Bərabərliyi üzrə Dövlət Nazirliyi, Dövlət Dəftərxanası, Şərq Tərəfdaşlığı üzrə vətəndaş cəmiyyəti platforması, Kaxeti və Kvemo Kartli bölgələrindəki Qubernatorların ofisləri

İşçi qrupu ilk dəfə 20 dekabr 2013-cü il tarixində Gürcüstanın Napareuli (Telavi) kəndində görüşüb. Əlavə məsləhətləşmələr 19 dekabr 2013-cü il tarixində Gürcüstanın Napareuli (Telavi) kəndində keçirilən Azərbaycan-Gürcüstan ərazi əməkdaşlığı üzrə regional konfransı və 4 iyul 2014-cü il tarixində Tbilisi şəhərində keçirilən ŞTÖƏƏ Proqramının açılış konfransında baş tutmuşdur. İşçi qrupunun ikinci iclası, 12 sentyabr 2014-cü il tarixində Azərbaycanın paytaxtı Bakı şəhərində keçirilmişdir.

Birgə əməliyyat proqramı üzrə ictimai məsləhətləşmələr 2014-cü ilin sentyabr-oktyabr aylarında keçirilmişdir. Əlavə 5-də ictimai dinləmələr zamanı səsləndirilən irad və tövsiyələr haqqında və həmin fikirlərin birgə əməliyyat proqramının yekun versiyasında nə cür nəzərə alınması barədə ətraflı məlumat verilir. Birgə əməliyyat proqramının son versiyası Birgə Qərarvermə Komitəsinin ... görüşündə müzakirə və qəbul edilmişdir.

Bu sənəd GZFT (SWOT) təhlilində öz əksini tapan (Bölmə 2) Azərbaycan-Gürcüstan dövlət sərhədində yerləşən regionların sosial, iqtisadi və ekoloji inkişafının təsvirini, ərazi əməkdaşlıq strategiyası və məqsədlərini (Bölmə 3), prioritetləri və uyğun tədbirlərini (Bölmə 4), yararlı layihə benefisiarları və proqramın həyata keçirilmə üsullarını (Bölmələr 5-7) təqdim edir.

Birgə əməliyyat proqramı Azərbaycan və Gürcüstan arasında sərhəd ərazi əməkdaşlığının konkret aspektlərini əhatə edir. Bu baxımdan proqram milli regional siyasətlər üzrə Azərbaycan və Gürcüstanda müvafiq regional tədbirlərini də nəzərdə tutur.

## 2. Həmsərhəd bölgələrin strateji təhlili

### 2.1 Hədəf bölgələr

Azərbaycan-Gürcüstan üzrə ƏƏP hədəf ərazilərini ümumi uzunluğu 480 km olan Azərbaycan-Gürcüstan dövlət sərhədi boyunca yerləşən aşağıdakı rayonları / inzibati əraziləri daxil edir:

Azərbaycan (iqtisadi zonalar)	Gürcüstan ( <i>mkhare</i> )
<ul style="list-style-type: none"><li>Gəncə-Qazax iqtisadi zona</li><li>Şəki-Zaqatala iqtisadi zona</li></ul>	<ul style="list-style-type: none"><li>Kaxeti</li><li>Kvemo-Kartli</li></ul>

Ərazi əməkdaşlığı proqramı toplam 39.27 min km<sup>2</sup> ümumi sahəsi olan ərazini əhatə edir: bundan 21,44 min km<sup>2</sup> Azərbaycanda və 17.84 min km<sup>2</sup> isə Gürcüstanda yerləşir. 1,786.9 min Azərbaycanda və 918,4 min Gürcüstanda olmaqla 2012-ci ildə ərazinin cəmi əhali sayı 2,705.3 min insandan ibarət olmuşdur.

Bölgə	Ərazi (km <sup>2</sup> )	Toplam ölkə ərazisininə nisbəti (təxmini)	Əhali sayı (2012, min nəfər)	Toplam ölkə əhalisininə faizi (təxmini)	Sıxlıq (əhali/ km <sup>2</sup> )
<b>Azərbaycan</b>					
Gəncə-Qazax	12.48	14.4	1,205.2	12.8	97
Şəki-Zaqatala	8.96	10.3	581.7	6.2	65
<b>Gürcüstan</b>					
Kaxeti	11.31	17.5	407.1	9.0	36
Kvemo-Kartli	6.53	9.4	511.3	11.3	78

## 2.2 Azərbaycan-Gürcüstan arasında cari münasibətlərin xülasəsi

Azərbaycan və Gürcüstan Respublikaları arasında diplomatik münasibətlər 1992-ci ildə qurulub. Həm ikitərəfli, həm də çoxtərəfli formatda daimi siyasi dialoq münasibətləri strateji tərəfdaşlıq səviyyəsinə gədər inkişaf etdirmişdir. İki ölkə arasında əlaqələri müəyyən edən hüquqi çərçivə 40-dan çox müxtəlif hüquqi aktlar və sənədlərdən (müqavilələr, sazişlər, protokollar və s) ibarətdir. Ən müvafiq və mühüm sənəd sonradan fəaliyyətin müxtəlif sahələrinə aid müqavilələrlə dəstəklənən Gürcüstan Hökuməti və Azərbaycan Respublikası Hökumətləri arasında imzalanmış Dostluq, Əməkdaşlıq və Təhlükəsizlik (1996) Sazişi olmuşdur.

Ölkələr arasında uğurlu əməkdaşlıq ticarət və investisiya, enerji, nəqliyyat, bank və maliyyə, kənd təsərrüfatı, idman, təhsil və mədəniyyət və digər sahələri əhatə edir. Azərbaycan və Gürcüstan güclü ticarət tərəfdaşlarıdır. Gürcüstan Azərbaycan Respublikasının əsas 12 ticarət tərəfdaşından biridir: Gürcüstanın bütün xarici ticarət dövriyyəsinin yüzdə 10 faizini təşkil edən Azərbaycan Respublikası Gürcüstanın ikinci ticarət tərəfdaşı olaraq qalmaqdadır. Bundan başqa, Gürcüstana yatırılan birbaşa investisiyaların həcmi nəzərə alsaq, Azərbaycan Gürcüstanın ən əhəmiyyətli investisiya tərəfdaşlarının biridir.

Enerji və nəqliyyat sahələrində Azərbaycan və Gürcüstan Respublikaları arasında əməkdaşlıq strateji əhəmiyyət kəsb edir. Bakı-Supsa və Bakı-Tbilisi-Ceyhan neft kəməri layihələri, Bakı-Tbilisi-Ərzurum qaz kəməri və Azərbaycan-Gürcüstan-Rumıya Interconnector (AGRI) layihəsi Avropa bazarına Xəzərin enerji ehtiyatlarını daşıma üçün yaradılıblar. Qara dəniz və Xəzər dənizi regionları üçün ümumi geostrateji əhəmiyyətə malik Bakı-Tbilisi-Qars dəmir yolu layihəsinin tamamlanması isə Azərbaycan və Gürcüstan dəmir yolu sistemlərinin Avropa dəmir yolu şəbəkəsinə qoşacaq.

Azərbaycan Respublikası və Gürcüstan arasında sərhədin toplam uzunluğu 480 km-dir: sərhədin dördü bir hissəsi Alazan/Qanıx və İori/Qabırır çaylarından və Candargöldən ibarətdir. İki ölkə arasında quru nəqliyyat və insanların hərəkəti beş sərhəd və gömrük keçid məntəqələri vasitəsilə həyata keçirilir: dörd quru keçid məntəqəsi (bunlardan ikisi ən əhəmiyyətlisidir - Lagodexi-Balakən və Qırmızı Körpü keçid məntəqələri) və bir dəmir yolu keçid məntəqəsi (Qardabani-Sadıxlı).

## 2.3 Həmsərhəd bölgələrin xülasəsi

Dörd həmsərhəd bölgələr oxşar coğrafi mühit və institusional keçid baxımından ortaq iqtisadi və sosial tarixə malikdirlər. 1990-cı ilədək qurulan iqtisadi əlaqələr qismən pozulmuş, əvvəllər paylaşılan biliklər köhnəlmiş, sabiq sosial münasibətlər və insanlar arasında etibar əsasən zəifləmişdir. 1990-cı ildən sonra baş verən iqtisadi inkişaf, eləcə də inzibati və institusional qaydalar fərqlərlə müşahidə olunmuşdur. Azərbaycan 2003-cü ildən etibarən neft və qaz hasilatı və ixracı səbəbindən iqtisadi artıma nail olmuşdur, Gürcüstan isə oxşar gəlir imkanlarından məhrumdur və hələ də yüksək yoxsulluq dərəcəsi və adambaşına aşağı gəlirlər səviyyəsi kimi problemlərlə mübarizə edir. Digər tərəfdən, Azərbaycan bölgələrə böyük həcmdə dövlət investisiyaları yatan, lakin regional səviyyədə daha az iqtisadi azadlıqlar təmin edən mərkəzləşdirilmiş, Gürcüstan isə səlahiyyət və məsuliyyətləri regional səviyyəyə ötürən dövlətdir. Bununla bərabər sözügedən azadlıqlara baxmayaraq, maliyyəşmənin çatışmaması regional səviyyədə idarəetmənin imkanlarını məhdudlaşdırır.

**Coğrafiya və İnfrastruktur:** Hədəf bölgələrin coğrafi şəraiti olduqca müxtəlifdir. Onlar dik dağlardan başlayaraq meşələrlə əhatə olunan, şərq hissəsində (Şəki-Zaqatala və Kaxetiya) transsərhəd su ehtiyatları ilə bol əkin bölgələrindən, qərb tərəfdə isə (Gəncə-Qazax və Kvemo-Kartli) yarım səhra quraqlıq ərazilər kimi fərqli landşafta malikdir. Quraqlıq əraziləri transsərhəd çay olan Mtkvari/Kür vasitəsilə suvarmaq lazımdır, əks halda onlar ümumiklə əkin üçün yararlı olmayacaqlar. Azərbaycanın iki həmsərhəd bölgələrindən əsas yolların Gürcüstanın müvafiq inzibati mərkəzlərinə aparması nəticəsində həmsərhəd regionlar arasında nəqliyyat dəhlizləri çox yaxşı inkişaf etmişdir. TRACECA dəhlizinin bir hissəsi olan Bakı-Tbilisi yolu əhalisi 330,000 nəfərdən ibarət Azərbaycanın ikinci böyük şəhəri Gəncədən keçir. Bu marşrutun üzərində Bakıdan başlayan, Gəncədən keçən və Rustavi, və daha sonra Tbilisiyə gədər davam edən transsərhəd dəmir yol keçidi də mövcuddur; eyni zamanda Şəki ilə Gürcüstanda yerləşən Telavi şəhərini birləşdirən dəmir yolu xəttinin tikintisi hələ də davam edir. Neft kəməri də Bakı-Tbilisi-Ceyhan (Türkiyə) və Gəncə-Qazax və Kvemo Kartli ərazilərində keçməklə, bu ərazini beynəlxalq əhəmiyyətli bir nəqliyyat qovşağına çevirir.

**Demografiya və Əhali:** Proqram ərazisi Gürcüstan tərəfdə əsasən kənd əhalisi ilə xarakterizə olunur: Kaxetidə əhalinin təxminən 80% kənd yerlərində yaşayır və regionun 9 şəhəri arasında yalnız Telavi inzibati mərkəzinin əhalisi 20,000-dən çoxdur. Kvemo-Kartli üzrə urbanizasiya nisbəti təxminən 40% bərabərdir. Azərbaycan tərəfdə isə Şəki-Zaqatala bölgəsinin əhalisinin yarısından çoxu 12 şəhərdə yaşayır, Gəncə-Qazax bölgəsində isə nisbətə daha çox kəndlərdən ibarətdir.

Hər iki ölkənin mövcud statistik məlumatlarına görə, paytaxt istiqamətində daxili miqrasiya və beyin axını həmsərhəd rayonları üçün ciddi bir problem kəsb etmir. Bütün bölgələrdə əhali sayı artmaqda və son illər ərzində şəhər/kənd əhalisinin nisbəti təxminən sabit qalmaqdadır. Lakin, ümumi rəqəmlər heç də hər zaman bələdiyyələrdəki vəziyyəti tam əks etdirmir – region üzrə ekspertlər Kaxeti bölgəsində bəzi kəndlərin demək olar ki boş olduğunu və gənclərin regionu tərk etdiyini deyir.

Dörd bölgənin etnik tərkibi yalnız Gürcüstanda sərhədyani vəziyyəti əks etdirir: əksəriyyəti Kvemo-Kartli bölgəsində olmaqla Gürcüstanda etnik Azərbaycanlıların faizi yüksəkdir (etnik qrup bölgə əhalisinin təxminən 45% təşkil edir). Bəzi şəhərlərdə Azərbaycanlı əhali üstünlük təşkil edir (məsələn Qardabani, Marneuli, Bolnisi, Dmanisi). Azərbaycanda isə ümumiyyətlə, və həmçinin hədəf bölgələrdə, digər millətlərin kiçik qrupları istisna olmaqla, əhali etnik baxımından daha çox homogenidir. Gürcülərin sayı əhalinin ümumi sayında 0,1% təşkil edir.

**Kənd təsərrüfatı:** Proqram ərazisinin iki bölgəsində - Şəki-Zaqatala və Kaxetidə - kənd təsərrüfatı regionların iqtisadi inkişafı üçün aparıcı rol oynayır. Kaxetidə kənd təsərrüfatı daha çox monokulturadan ibarətdir, üzümçülük tarixi köklərə malikdir və region bir çox ölkəyə ixrac olunan şərabı ilə məşhurdur. Əlverişli iqlim şəraiti və münbit torpaq olması səbəbində kənd təsərrüfatı məhsullarının təxminən bütün növlərinin əkilməsinə və ildə il üç məhsul almağı mümkün edir. Lakin məhsullar əsasən yerli bazarlarda satılır. Daha cənubda yerləşən Şəki rayonu meyvə, tütün və ipəkçilik üçün əlverişlidir, lakin Gürcüstan üçün xas olan qoz plantasiyaları hələ də qurulmaqdadır. Hər iki bölgədə yüksək gübrələmə və sel nəticəsində itkilər məhsuldarlığı aşağı salır. Bundan əlavə, malqara üçün ümumi otlaqların həddən artıq geniş istifadəsi yayılmış bir haldır. Gəncə-Qazax və Kvemo-Kartli kimi quraqlıq bölgələr kənd təsərrüfatı istehsalına nisbətən daha az diqqət ayırırlar. Son illərdə sektorun müasirləşdirilməsi üçün bir sıra addımlar atılmışdır: məsələn, Gəncə-Qazax bölgəsində bostançılıq inkişaf edilmişdir. Lakin, hər iki bölgə transsərhəd çayların daşması nəticəsində yaranan sellərdən əziyyət çəkir. İqlim dəyişikliyi və hava şəraitinin kəskin dəyişməsi halları dörd bölgənin də təbii həssaslığını artırır. Buna görə də, müdafiə və fəlakətlərdən sığorta üzrə ortaq həllər məqsədəuyğundur.

**Sənaye:** Dörd bölgədə də dağ-mədən və metallurjiya sahəsində kiçik müəssisələrin yaradılmasına baxmayaraq, yalnız Kvemo-Kartlidə strateji əhəmiyyətə malik böyük sənaye müəssisələri mövcuddur. Bu sektor bölgə ÜDM-nin təxminən 41% təşkil edir. Bundan əlavə, regionda gübrə və tikinti materialları istehsalı üzrə böyük müəssisələr (yüksək inkişaf potensialı ilə) yaradılmışdır. Kaxetidə sənaye istehsalı region ÜDM-nin yalnız 9% təşkil edir və əsasən elektrik enerjisi, qaz və su, habelə ərzaq və içki istehsalından ibarətdir. Bu alt-sektor qonşu Şəki-Zaqatala bölgəsində sənaye istehsalının 34%, Gəncə-Qazax bölgəsində isə 33% təşkil etməklə oxşar vəziyyət yaradır. Sənaye əhəmiyyətli alüminium və kiçik traktor istehsal zavodları Gəncə şəhərində yerləşir.

**Turizm və daxil xidmət sektoru:** Ümumi iqtisadi inkişafın müxtəlifliyi səbəbindən həmsərhəd regionların xidmət sektorları çox fərqlidir və transsərhəd əməkdaşlıq üçün böyük potensial kəsb edirlər. Şəxsi gəlirlərin əhəmiyyətli artımı sayəsində əhaliyə göstərilən xidmətlər üzrə Azərbaycanı iki bölgəsində nəzərəcarpan artım müşahidə olunur. 2003-cü ildən 2012-ci ilədək pərakəndə ticarət dövriyyəsi 8 dəfəyə qədər artmışdır. Hökumət tərəfindən infrastruktur inkişafının maliyyələşdirilməsi, həmçinin də yaşayış binalarının inşası sahəsində özəl təşəbbüslər tikinti sektorunun sürətli inkişafına şərait yaratmışdır. 2004-cü ilə müqayisədə 2012-ci ildə tikinti və quraşdırma sahəsində investisiyalar 25 dəfə artmışdır. Fərqli gömrük qanun və qaydalarından irəli gələn institusional problemlər aradan qaldırıldığı təqdirdə, tikinti materiallarına olan yüksək tələbat Gürcüstanın sərhədyanı rayonlarında yerləşən kiçik müəssisələr tərəfindən qismən həll oluna bilər. Nəticədə Azərbaycanın müvafiq bölgələrində yükdaşıma həcmi ikiqat artmış olacaq; lakin, mövcud məlumatlar ölkələr arasında baş tutan fəaliyyətlərin tam həcmi müəyyən etmək üçün imkan vermir.

Özü-özlüyündə turizm sektoru daha çox Kaxeti və Kvemo-Kartli regionlarında inkişaf etmişdir. Mehmanxana və yaşayış (yerləşmə barədə etibarlı məlumatın mövcud olmamasına baxmayaraq) istisna olmaqla, bu bölgələr bir çox istirahət məkanları təklif edirlər. Ölkəyə gələn turistlərin və sektorda (2006-cı ildən 2012-ci ilə gədər əlavə 34%) çalışan şəxslərin sayında güclü artım inkişaf potensialının yüksək olduğunu söyləməyə əsas verir. Lakin, mehmanxanalarda yaşayış standartları aşağıdır və təkmilləşdirilməsi üçün maliyyə imkanları məhduddur. Qonşu Azərbaycan regionlarında mənzərə diametral fərqlidir - xüsusilə Gəncədə olmaqla lüks və üstün keyfiyyətli otellərin mövcudluğu, istirahət üçün yaxşı şərait və cəlbedici təbii və tarixi məkanlar turistlərin sayının artmasına səbəb olur. Regionlara səfər edən əksər qonaqlar biznes məqsədlər üçün gəlir.

**Ətraf mühit, Təbii və Mədəni İrs:** Bəziləri hətta daş dövrünə məxsus olmaqla, bütün həmsərhəd bölgələr beynəlxalq əhəmiyyətli qədim mədəniyyət abidələri ilə zəngindir. Ərazidə böyük sayda soyuq və isti su bulaqları, Qafqaz dağ zirvələri mövcuddur. Azərbaycan ilə Laqodexi Təbiət Qoruğu, Şəki-Zaqatala regionunda yerləşən isə Zaqatala Təbiət Qoruğu Gürcüstanla həmsərhəddir. Alazan çayının sərhədi keçməsi və suvarma üçün istifadə olunması, çayın və sahillərin birgə idarə olunmasına ehtiyac var.

Ümumi ekoloji problemlər bütün proqram bölgələrində əkin sahələrinin yuyulmasına gətirən sel hadisələrinin artmasından irəli gəlir. Beləliklə, regional inkişaf strategiyaların prioritet istiqamətlərinə çayların monitorinqi və bütün sərhəd və transsərhəd çaylarda seldən müdafiə daxildir. Zəif kanalizasiya sistemi və tullantıların atılması nəticəsində suların çirklənməsi bütün rayonlarda yayılmış orta q bir problemdir. Sənaye çirklənməsi Kvemo-Kartli bölgəsindən başlayır və Mtkvari/Kür çayının birgə monitorinqini zəruri edir. Quru və meşə ilə örtülü sərhəd zonaları ilə bağlı isə erkən yanğın xəbərdarlıq sistemləri yanğın hadisələrindən irəli gələn zərəri məhdudlaşdırmaqda kömək edə bilər.

**Yaşayış səviyyəsi:** Dörd regionda yaşayış şəraiti son iqtisadi inkişafı və ölkələrinin oxşar başlanğıc şəraitini əks etdirir. Azərbaycanda resurslardan daxil olan gəlirin dövriyyəsi və dövlət investisiyaları vasitəsilə regionlara paylanması baş verdiyi halda, Gürcüstanın bölgələri öz sahibkarlıq imkanlarından asılıdırlar. Mövcud ev təsərrüfatlarının gəlirləri ilə bağlı Azərbaycanın iki rayonu aşağı səviyyədə başlamasına baxmayaraq, müəyyən artım nümayiş etdiriblər - 2003-cü ildən etibarən adambaşına gəlir səviyyəsi 4 dəfə artmışdır. İnsanların yalnız kiçik bir hissəsi işsizlik müavinəti alır, işləyən əhalinin əmək haqqısı isə ölkə üzrə orta göstəricinin yalnız üçdə ikisini təşkil edir, və beləliklə əlavə məşğulluq və yaşamaq üçün qazanc əvəzedicisi rol oynayır. Bu qonşu Gürcüstanın Kaxeti regionu ilə müqayisə edilə bilər: burada əmək haqqı region üzrə orta göstəricilərin yalnız yarısını təşkil edir, lakin regional inkişaf plana əsasən işçi qüvvəsinin 71% sahibkarlıqla məşğuldur və ev təsərrüfatlarının gəlirlərinin 14% yaşamaq üçün kiçik qazancdan əldə edir. Aşağı gəlir səviyyəsi səbəbindən hökumət tərəfindən vəsait və yardımlar Gürcüstan regionları üçün böyük rola malikdir. Azərbaycanın qonşu bölgələrində hədəf regionlardan çalışan Gürcüstan vətəndaşlarının pul köçürmələrinin həcmi və əhəmiyyəti region üzrə məlumatların az olması səbəbindən təxmin edilə bilməz. İnstitusional maneələr azalandan sonra Gürcüstan vətəndaşı olan etnik azərbaycanlıların iş miqrasiyası nəticəsində öz ailə gəlirlərinin artmasında əhəmiyyətli rol oynaya bilər.

Bütün proqram bölgələrində səhiyyə və təhsil sistemlərinin infrastrukturunu sovet dövründən qalan və ümumilikdə qənaətbəxşdir. Bütün bölgələrdə binaların və infrastrukturunun təkmilləşdirilməsi hələ də tələb olunur. Tibb

işçilərinin yeni texniki bacarıqları üzrə ehtiyaclarının ödənilməsi kimi ümumi problemlər birgə həll oluna bilər. Qeyri-qənaətbəxş kanalizasiya sistemi səbəbindən xəstəliklərlə nəticələnən içməli suyun aşağı keyfiyyəti ümumi problem olaraq qalır. Kaxetidə ev təsərrüfatlarının yalnız 10%, Kvemo-Kartlidə isə üçdə biri içməli suya qoşulub; qonşu Azərbaycan rayonlarında bu sistemlərin yaradılması və bərpası üzrə inkişaf planları mövcuddur. Elektrik şəbəkələrinə gəldikdə, Kaxetinin bəzi uzaq kəndləri hələ də sistemə qoşulmayıb, lakin regionda hidro-enerji üçün böyük potensial var. Bunu tədqiq etmək və müştərək istifadə etmək üçün transsərhəd təsirlər üzrə Azərbaycanın qonşu regionları ilkin mərhələdə inteqrasiya olunmalıdırlar.

## 2.4 Güclər-Zəifliklər-Fürsətlər-Təhlükələr (SWOT) təhlili

Güclər	Zəifliklər
<p>Səmərəli kənd təsərrüfatı və ekoloji istehsalın inkişafı üçün əlverişli iqlim şəraiti</p> <p>Azərbaycan və Gürcüstanın paytaxt şəhərləri arasında tranzit marşrutları üçün əlverişli coğrafi mövqey</p> <p>Beynəlxalq tranzit marşrutlarına dəstək olmaq üçün inkişaf etmiş nəqliyyat infrastrukturunu</p> <p>Təbii və mədəni ehiyatların zənginliyi</p> <p>Regionların yaşayış üçün cəlbedici olması</p>	<p>Regional iqtisadiyyatlar kənd təsərrüfatı sektorundan güclü asılıdırlar</p> <p>Regional iqtisadiyyatlar daha yüksək əlavə dəyəri məhdudlaşdıran aşağı ixtisaslı işçi qüvvəsindən asılıdırlar</p> <p>Köhnəmiş yerli infrastruktur (məsələn, kanalizasiya şəbəkələri, suvarma sistemləri) regional iqtisadiyyatların məhsuldarlığını məhdudlaşdırır</p> <p>Kiçik və orta biznes və xidmətlər sektorunun ümumiyyətlə zəif inkişafı</p> <p>Tədricən azalan təbii ehtiyatlar</p> <p>Regionlarda sosial xidmətlərin məhdud səviyyəsi</p> <p>Təbii fəlakətlər, xüsusilə sel, quraqlıq, zəlzələ hadisələrinə həssaslıq</p>
Fürsətlər	Təhlükələr
<p>Azərbaycan və Gürcüstan Respublikası arasında dostluq siyasi və iqtisadi əlaqələr davam edir</p> <p>Azərbaycanda İqtisadi artım sərhədin hər iki tərəfinə müsbət təsir imkanları (tikinti materialları, ixtisaslı işçi qüvvəsi və s. üzrə tələblər) təklif edir</p> <p>Qafqaz regionuna ümumilikdə turist axınının artımı</p> <p>Həmsərhəd rayonlarda investisiyaların dəstəklənməsinə yönəlmiş yeni regional inkişaf proqramları, eləcə də infrastruktur layihələri</p> <p>Milli, regional və qlobal bazarlarda ekoloji təmiz məhsullar üçün tələbatın mümkün artımı</p> <p>Bərpa olunan enerji layihələrinin, məsələn su elektrik istehsası, günəş enerjisinə tələbatın potensial artımı</p>	<p>Rayonlarda gəlir səviyyəsində fərqlər (iqtisadi fəaliyyətlər üzrə; kənd və şəhərlər arasında)</p> <p>Proqram ərazisində böyük bərabərsizliklə nəticələnən investisiya imkanlarının fərqliliyi</p> <p>Proqram ərazisində birbaşa regional əməkdaşlığı əngəlləyən regional idarəetmə strukturları arasında fərqlər</p> <p>Transsərhəd iqtisadi əlaqələrin məhdudlaşdırılması və hər iki tərəfdən qanunvericilik tədbirləri ilə nəticələnə bilən ticarət siyasətləri arasında fərqlər</p> <p>Təbii fəlakətlər, xüsusilə sel və quraqlıq hallarının sayının artması nəticəsində iqlim dəyişikliyinə mənfi təsirləri</p> <p>Ekstensiv istifadə nəticəsində kənd təsərrüfatı məhsuldarlığının aşağı düşməsi</p> <p>Potensial maliyyə imkanları geniş istifadə əkinçilikdə verir azalır</p> <p>Beyin axını və ərazilərin boşalmasına gətirən bölgədən kənar müxtəlif güclü siyasi və iqtisadi mərkəzlərin cəlbediciliyinin artımı</p>

## 3. ƏƏP-nin strategiyası

Ərazi əməkdaşlığı proqramının məqsədi yerli rəsmi qurumlar, icmalar və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları arasında birgə sosial və iqtisadi inkişaf problemlərinin həlli üçün müştərək həllərin tapılmasına köməklik edən transsərhəd əlaqələrin gücləndirilməsidir.



Proqramın hədəf aldığı bölgələrin iqtisadi, sosial və ətraf mühit təhlili onu göstərir ki, Azərbaycan və Gürcüstan sərhədyanı rayonları arasında ərazi əməkdaşlığı proqramı milli regional inkişaf proqramlarının ayrı-ayrılıqda həll edə bilməyəcəyi üç növ vəzifənin səmərəli şəkildə öhdəsindən gələ bilər:

*Birincisi*, birbaşa mənfi təsirləri azaltmaq: bir ölkənin sərhəd bölgəsində həyata keçirilən fəaliyyətlər digər ölkənin sərhəd bölgəsi üçün əlavə çətinliklər gətirə və ya hətta zərərli ola bilər. Müvafiq risklər yalnız iki ölkənin birgə fəaliyyəti nəticəsində azaldıla və ya yüngülləşdirilə bilər.

*İkincisi*, birbaşa müsbət təsirlərin yayılmasını artırmaq: bir ölkənin sərhəd bölgəsində həyata keçirilən fəaliyyətlər digər ölkənin sərhəd bölgəsinə əlavə müsbət təsir göstərə bilər: ölkələr əməkdaşlıq etdiyi təqdirdə bazarlar, texnologiyalar və müştərilər barədə məlumat mübadiləsi və sərhədlərdən malların hərəkəti və insanların keçidi dəfələrlə asanlaşa bilər.

*Üçüncü* məsələ sərhədlər boyunca sosial kapitalın potensialının açılması. İnsanlar arasında çoxsaylı təmaslar etibar yaratmağa və informasiya mübadiləsindən mənfəəti artırmağa imkan verəcək. Həmsərhəd bölgələrdə təhsil, mədəniyyət və idman üzrə insanlar arasında ünsiyyət anlaşmanı asanlaşdırma, sosial kapitalı artırma, və bir çox sahələrdə gələcək transsərhəd fəaliyyətləri sadələşdirə bilər.

## 4. Əsas prioritetlər və fəaliyyət

Ərazi əməkdaşlıq proqramı üç əməliyyat məqsədləri əsasında icra olunacaq:

- I. İqtisadi və sosial inkişafın dəstəklənməsi üçün birgə layihələr vasitəsilə sərhəd bölgələrində yerli icmaların həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması
- II. Ətraf mühit, məşğulluq, ictimai səhiyyə və transsərhəd mahiyyətli və ümumi maraq kəsb edən digər sahədə ümumi problemlərin həlli
- III. Mədəniyyət, təhsil və idman

### 4.1 Əməliyyat məqsədi 1 – Yerli icmaların yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması

Bu əməliyyat məqsədi çərçivəsində iki əsas prioritet üzrə fəaliyyətlərə dəstək veriləcək:

- Kənd təsərrüfatı və digər əlaqəli sektorlar üzrə transsərhəd əlaqələrin inkişaf etdirilməsi

Bir neçə istisna halı çıxmaq şərtilə, kənd təsərrüfatı Azərbaycan-Gürcüstan sərhədi boyunca yerləşən hədəf regionların iqtisadi və sosial əsasını təşkil edir. Oxşar coğrafi şəraitin və xüsusilə müştərək təbii ehtiyatların (su) olması səbəbindən həmsərhəd regionların kənd təsərrüfatı sektoru vahid bir fəaliyyət məkanı kimi qəbul edilə bilər. Sərhədin hər iki tərəfində sektorunun müasirləşdirilməsi üzrə səylər yaxşı təcrübə və biliklərin toplanmasına imkan yaratmışdır. Transsərhəd əlaqələrin yaradılması ümumi məsələlərin həlli, yaxşı təcrübələr və qabaqcıl biliklərin mübadiləsi, və birgə fəaliyyətlərini inkişafı üzrə sinerji təsirinə malik ola bilər. Aşağıdakı tədbirlər birgə layihələrin (siyahı tam deyil) predmeti ola bilər:

- Bazarla əlaqədar məlumatlara çıxış imkanını artırmaq məqsədilə aqrar istehsalçılar üçün biznes informasiya xidmətlərinin yaradılması və inkişafı;
  - Transsərhəd ticarətinin inkişafı üçün aqrar istehsalçılar tərəfindən gömrük prosedurlarının öyrənilməsi üçün birgə tədbirlər;
  - Birgə ixrac imkanlarının müasirləşdirilməsi və inkişafı üçün təlim və tədqiqatlar;
  - Müvafiq regionlar arasında transsərhəd ticarəti asanlaşdırmaq məqsədilə yerli məhsullar üçün müntəzəm (mövsümi) yarmarkalarının və bazarların təşkili;
  - Yüksək əlavə dəyərli məhsulların birgə inkişafına töhvə verən şəbəkə və ticari əlaqələrin həvəsləndirilməsi;
  - Transsərhəd su ehtiyatlarının davamlı istifadəsini təmin etmək üçün birgə suvarma sistemlərinin yaradılması;
  - Yaxşı təcrübələrin mübadiləsi, kənd təsərrüfatında innovativ texnologiyalar və digər sahələr üzrə təlim;
  - Kənd təsərrüfatı sektorunda struktur islahatların dəstəklənməsini davam etdirmək üçün araşdırmalar, tədqiqat və inkişaf fəaliyyəti, habelə təşviqat işinin aparılması.
- Transsərhəd turizm potensialının artırılması



Azərbaycan-Gürcüstan sərhədində olan iki hədəf rayon öz məşhur mədəni irsinə və təbii gözəlliyinə görə yerli və beynəlxalq turistləri cəlb edir. Təbii ehtiyatlar və turistlər transsərhəd turizm fəaliyyəti üçün yeni imkanlar açır. Bir tərəfdən, sərhəd bölgələrin potensialından istifadə etmək sərhədin hər iki tərəfində olan müəssisələrə əlavə dəyər gətirə bilər; digər tərəfdən isə, təchizat sahəsinin inkişafı (maraqlı yerlər, yaşayış, istirahət, və s xidmətlərin təminatçıları) iqtisadi fəaliyyətin diversifikasiyası üçün regionlarda xidmətlər sektoruna geniş imkanlar açır. Aşağıdakı tədbirlər birgə layihələrin (siyahı tam deyil) predmeti ola bilər:

- Həmsərhəd rayonlarda turizm agentlikləri, operatorlar, informasiya mərkəzləri və otellər arasında şəbəkələr və assosiasiyalarının yaradılması;
- Birgə transsərhəd turizm marşrutlarının yaradılması;
- Turizm üçün maraqlı məkanları yenidən istifadə etməklə daxili və transsərhəd turist axınına canlandırmaq;
- Təklif etdikləri xidmətlərin keyfiyyətini artırmaq üçün turizm xidmətlərinin yerli təminatçıları üçün birgə təlimlər.

## 4.2 Əməliyyat məqsədi 2 – Ümumi problemlərin həlli

Bu əməliyyat məqsədi çərçivəsində iki əsas prioritet üzrə fəaliyyətlərə dəstək veriləcək:

- Transsərhəd ətraf mühit problemlərinin həlli və fəvqəladə hallara hazırlığın artırılması

Həmsərhəd bölgələrin coğrafiyası proqram ərazisində fərqli ekoloji sistemlərdən ibarətdir. Bu böyük sayda oratq təbii ehtiyatları əhatə edir: Alazan və Mtkvari/Kür transsərhəd çay hövzələrindən başlayaraq dağ meşələri və quraqlıq yarımsəhra ərazilərə gəder. Ətraf mühitə sərhədin bir tərəfindən müsbət və ya mənfi müdaxilə digər tərəfinə də təsir göstərə bilər. Buna görə də, su ehtiyatları, havanın çirklənməsi, təbii fəlakətlərin riskləri kimi ekoloji məsələlərin həlli birgə səylər tələb edir. Aşağıdakı tədbirlər birgə layihələrin (siyahı tam deyil) predmeti ola bilər:

- Su ehtiyatlarının birgə monitorinqi və idarə olunması;
- Hava, su, torpaq və ya yeraltı suların çirklənməsinə ciddi təsir göstərə bilən sənaye zonalarının birgə monitorinqi;
- Meşələrin, ekoloji cəhətdən mühüm əhəmiyyət kəsb edən sahələrin, xüsusilə transsərhəd bölgələrdə mühafizə olunan ərazilərdə meşələrin azalmasının qarşısını almaq və bio-müxtəlifliyi qorumaq üçün birgə monitorinq və idarəetmənin təşkili;
- Sel, zəlzələ və s. fəvqəladə hallar üçün hazırlığın artırılması üzrə birgə tədbirlər;
- Zibilin toplanması, idarə olunması və təkrar istifadəsi üzrə birgə yanaşma;
- Transsərhəd ekoloji məsələlər üzrə ictimai məlumatlılığın artırılması.

## 4.3 Əməliyyat məqsədi 3 – Mədəniyyət, təhsil və idman

Bu əməliyyat məqsədi çərçivəsində iki əsas prioritet üzrə fəaliyyətlərə dəstək veriləcək:

- Sosial inkluziv tədbirlərin genişləndirilməsi

Hədəf bölgələrdəki əhalinin sosial dəyərləri ortaq ənənələrdən irəli gəlir. Beləliklə, onlar yaşlılara, digər marjinal qruplara (məsələn, əlil), etnik azlıqlara (məsələn, Roma) və gender məsələlərinə qarşı oxşar münasibət bəsləyirlər. İqtisadi və sosial keçid dövrü ərzində hər iki ölkə sosial məsələlərin həlli üçün öz yanaşmalarını inkişaf etdirmişdir. Bu istiqamətlər üzrə təcrübə mübadiləsi sərhədin hər iki tərəfində ümumi sosial məsələlərin həlli üçün yeni və innovativ metodlar ortaya qoya bilər. Aşağıdakı tədbirlər birgə layihələrin (siyahı tam deyil) predmeti ola bilər:

- Sosial məsələlərin həlli istiqamətində regional və yerli hakimiyyət orqanları, eləcə də qeyri-hökumət təşkilatları arasında əməkdaşlıq;
- Gender məsələlərini həll etmək üçün birgə təşəbbüslər;
- İcma xidmətlərinin inkişaf etdirilməsi;
- Sərhədin hər iki tərəfində dövlət və qeyri-dövlət qurumları arasında təcrübə mübadiləsinin asanlaşdırılması;
- Sosial məsələlər üzrə araşdırmalar, tədqiqat və təlim, eləcə də təşviqat tədbirləri.
- Regiondan olan KİV-lərin tərəfdaşlığı və təcrübə mübadiləsi.

- Həmsərhəd bölgələrin gəncləri arasında əlaqələrin inkişaf etdirilməsi

Gənclər arasında transsərhəd əlaqələrin inkişaf etdirilməsi ümumi ortaq dəyərlər və əməkdaşlıq üçün güclü bir mədəniyyəti təşviq edəcək, və bununla da uzunmüddətli əməkdaşlıq üçün möhkəm zəmin yaradacaq. Buna görə də, gənclər təşkilatları və onların sosial, təhsil, ətraf mühit və mədəniyyət məsələləri üzrə həllər tapılmasına cəlb olunması mədəni əlaqələrə yatırılan investisiyalar proqramının yüksək səviyyədə davamlılığını təmin edəcək. Aşağıdakı tədbirlər birgə layihələrin (siyahı tam deyil) predmeti ola bilər:

- Təhsil, mədəniyyət və idman sahəsində gənclər təşkilatları arasında əməkdaşlıq tədbirləri;
- Birgə mədəni və idman tədbirlərinin və festivallarının təşkili;
- Məktəblər və digər təhsil və mədəniyyət müəssisələri arasında mübadilə;
- Peşə təhsili və təlimi daxil olmaqla gənclərin işlə təmin olunmasını artırmaq üçün birgə təşəbbüslər;
- Mədəniyyətlər arası müxtəlifliyin, irsin və tolerantlığın təşviqi.

## 5. Müvəffəqiyyət göstəriciləri

Ərazi əməkdaşlıq proqramının uğuru AQTANın 2010-2013-cü illər üzrə Regional Şərq Proqramının Strategiya Sənədi və 2010-2013-cü illər üzrə İndikativ Proqrama uyğunluğu və töhfəsinin dərəcəsi əsasında ölçüləcək. Şərq Tərəfdaşlığı ölkələrinin Ərazi Əməkdaşlığına Dəstək Proqramı çərçivəsində potensialın inkişafı üzrə fəaliyyətin nəticələrinə əsaslanaraq, bir sıra ilkin hesablamalar müəyyən olunmuşdur. Aşağıdakı kəmiyyət göstəriciləri tətbiq olunacaq:

Amil	Ölçü parametri:	İlkin vəziyyət	Məqsəd
<b>Həmsərhəd bölgələrin rəsmi qurumları arası strukturlaşmış və institusionallaşmış əlaqələrin artması</b>	Verilən elan üzrə alınan ərizələrin sayı	0	34
	Ərizələrdə iştirak edən təşkilatların sayı	0	85
<b>Həmsərhəd bölgələrdə icra olunan layihələrin sayı</b>	İmzalan qrant müqavilələrinin sayı	0	16
	Yekunlaşdırılmış layihələrin sayı	0	16
<b>Yerli icmalar arasında əlaqələrin intensivliyinin artması</b>	Layihələr çərçivəsində icra olunan həmsərhəd tədbirlərin sayı	--	48

Əlavə 3-də bir sıra uzun-müddətli və qısa-müddətli nəticələrin indikatorları əks olunub. Bu göstəricilər ərazi əməkdaşlığı proqramının regional inkişafa iqtisadi və sosial təsirlərini yoxlamaq üçün pilot-test əsasında istifadə ediləcək.

## 6. Proqramın idarəedilməsi

Birgə əməliyyat proqramının idarə edilməsində aşağıdakı struktur istifadə olunacaq:

Birgə Qərarvermə Komitəsi: iştirakçı ölkələrin ərazi əməkdaşlığı proqramı üzərində tam sahibliyini təmin edən müştərək qurum;

İdarəedici Qurum: proqramın əməliyyat və maliyyə idarəedilməsi və Avropa Komissiyası qarşısında icrasına görə məsuliyyət daşıyan təsisat.

### 6.1 Birgə Qərarvermə Komitəsi

Birgə Qərarvermə Komitəsi (BQK) Azərbaycan və Gürcüstan Respublikası - iştirakçı ölkələr tərəfindən proqram üzərində tam sahibliyi təmin etmək üçün yaradılır. Hər bir iştirakçı ölkə mərkəzi, regional və yerli hökumət, eləcə vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarından BQK-da təmsil olunacaq nümayəndələrini təklif edir; təyinat funksionaldır və şəxsi deyil.

Aşağıdakı müəssisələrinin səlahiyyətli nümayəndələri daimi əsaslarla Komitəni təşkil edəcəklər:

Azərbaycan Respublikası	Gürcüstan
1. İqtisadiyyat və Sənaye Nazirliyi	1. Regional İnkişaf və İnfrastruktur Nazirliyi 2. Avropa və Avro-Atlantik məkana inteqrasiya üzrə

2. Xarici İşlər Nazirliyi	Gürcüstanın dövlət nazirinin ofisi
3. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi	3. Xarici İşlər Nazirliyi
4. Dövlət Gömrük Komitəsi	4. Barışıq və Vətəndaş Bərabərliyi üzrə dövlət nazirinin ofisi
5. Dövlət Sərhəd Xidməti	5. Regionlar ilə əlaqələr və yerli özünüidarə orqanları şöbəsi, Gürcüstan Dövlət dəftərxanası
6. Təhsil Nazirliyi	6. Şərqi Tərəfdaşlığı üzrə Vətəndaş Cəmiyyəti Forumu Milli Platforması
7. Azərbaycan Prezidenti yanında QHT-lərə Dövlət Dəstəyi Şurası	7. Kaxeti qubernatorunun ofisi
8. Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi	8. Kvemo Kartli qubernatorunun ofisi

Aşağıdakı təsisatlar Komitə iclaslarında səsvermə hüququ olmadan iştirak edəcəklər:

- Avropa İttifaqının Azərbaycan Respublikasındakı Nümayəndəliyi və Avropa İttifaqının Gürcüstandakı Nümayəndəliyi tərəfindən təmsil olunan Avropa Komissiyası
- İdarəedici Qurum səlahiyyətində Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
- Şərqi Tərəfdaşlığı ölkələrinin Ərazi Əməkdaşlığına Dəstək Proqramının Heyəti

BQK aşağıdakı vəzifələri icra etməlidir:

- ŞTÖƏƏ Proqramının yardımı ilə hər bir proqramın prioritetlərini müəyyən və birgə əməliyyat proqramını təsdiq edir;
- Prioritetlər üzrə proqramın resurslarının optimal bölgüsü üzrə qərar verir;
- Layihənin seçim meyarları və ərizəçilər üçün qaydalar üzrə İdarəedici Quruma məsləhət verir;
- İdarəedici Qurumla əlaqələndirilmə yolu ilə sonradan Avropa Komissiyası tərəfindən təsdiq olunacaq ərazi əməkdaşlığı proqramı tərəfindən maliyyələşdiriləcək layihələri seçir;
- İdarəedici Qurum tərəfindən təqdim olunmuş hesabatları nəzərdən keçirməklə proqramın məqsədləri əsasında icra prosesinin monitorinqini aparır.

BQK-nin qərarları "Bir ölkə = bir səs" prinsipi ilə qəbul edilir. Ətraflı iş və qərar qəbul etmə üsulları BQK-nin Prosedur Qaydaları ilə müəyyən edilməlidir.

## 6.2 İdarəedici Qurum

Avropa Komissiyası İdarəedici Qurum (İQ) qismində Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH təşkilatını təyin seçmişdir. İQ həmçinin BQK Katibliyinin vəzifələrini də icra edəcək.

İdarəedici Qurum (İQ) ərazi əməkdaşlığı proqramının əməliyyat və maliyyə idarəedilməsinə məsuliyyət daşıyır:

- Layihələr üzrə müsabiqənin hazırlamaq və elan etmək;
- Layihələr üzrə təkliflərin toplanılması və qeydiyyatını aparmaq;
- Layihələrin seçilməsini təşkil etmək;
- Grant müqavilələrini imzalamaq və ödənişlər etmək;
- Layihələrin əməliyyat və maliyyə icrasına nəzarət etmək;
- Layihələrin maliyyə və əməliyyatlarının icrası üzrə AK-na məruzə etmək;

BQK və AK maliyyələşmə üçün layihələrin son siyahısını təsdiq edəndən sonra İQ grant benefisiarları ilə müqavilələri imzalaya bilər.

ŞTÖƏƏ Dəstək Proqramı ilə əlaqələndirilmiş formada İQ ərizəçiləri və benefisiarları proqram haqqında müvafiq məlumatla təmin etməli və grantlar üzrə elanın verilməsində və müqavilələrin icrasında müvafiq texniki dəstəyi göstərməlidir.

## 7. Proqramın icrası

### 7.1 Layihələrin yararlığı

Ərazi tərəfdaşlığı proqramı çərçivəsində maliyyəşmə üçün hədəf layihə transsərhəd əhəmiyyətli olmalı və iştirakçı ölkələrinin hər birindən ən azı bir tərəfdaşın cəlb olunmasını təmin etməlidir. Bir qayda olaraq, layihə çərçivəsində həyata keçirilən fəaliyyət proqramın hədəf ərazisində baş tutmalıdır. İstisna hallar, olduğu təqdirdə, ərizəçinin təlimatında əks olunmalıdır. Layihənin verdiyi nəticələr sərhədin hər iki tərəfinə müsbət təsir göstərməli və hədəf ərazi daxilində olmalıdır.

Proqram tərəfindən maliyyələşən layihələr qeyri-kommerciya mahiyyətli olmalıdırlar: proqramın fəaliyyəti dövründə layihələr gəlir əldə etmək məqsədi daşımamalıdırlar. Kommersiya fəaliyyətlərə dövlət yardımı formasında dəstək göstərilməyəcək.

Layihənin icra müddəti ən azı 6 ay və ən çoxu fasiləsiz 18 ay olmalıdır. Benefisiarlar və İQ arasında grant müqaviləsinin imzalanması günü layihənin maksimal müddəti hesablanmalı və proqramın sonuna – 31 oktyabr 2016-cı ilə gədər yekunlaşmasını nəzərə alınmalıdır.

Ərazi əməkdaşlığı proqramı (1) tikinti və yaxud avadanlıq çatdırılmasına deyil, iqtisadi və sosial struktur dəyişikliklərinə yönələn “kiçik” layihələrə; və (2) kiçik həcmli infrastruktur inkişafı layihələrini dəstəkləyə bilər. Proqram “kiçik” və institusional inkişaf, təlim, siyasətin islahatı, təcrübə mübadiləsi, və “kiçik” elementlərlə fiziki infrastrukturun inkişafı arasında əhəmiyyətli balansı gözləyən layihələrə üstünlük verəcək.

### 7.2 Layihə benefisiarlarının yararlığı

İctimai ümumi maraqlar naminə layihələri həyata keçirən dövlət qurumları, digər oxşar dövlət qurumları<sup>1</sup>, regional və yerli hakimiyyət orqanları, qeyri-hökumət və qeyri-kommerciya təşkilatları ərazi əməkdaşlığı proqramına dəstək vermək üçün hədəf təşkilatlar hesab olunurlar. Xüsusilə, iştirakçı ölkələrin milli qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada aşağıdakı hüquqi təsisatlar dəstək üçün münasib hesab olunurlar:

Azərbaycan Respublikası	Gürcüstan
<p><b>Dövlət qurumları:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• İcra Hakimiyyəti - Konstitusiyasının 124-cü maddəsi</li><li>• Bələdiyyələr – Bələdiyyə (Bələdiyyələrin statusu haqqında qanun (maddə 13-1); Bələdiyyələrin Dövlət Reyestri haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi və onlara Sertifikatın verilməsi haqqında 29.12.2009 tarixli qanun; Mülki Məcəlləsinin 43.4-cü maddəsi)</li></ul> <p><b>İctimai ekvivalent qurumlar:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Büdcədən kənar dövlət fond – Dövlət Büdcəsi haqqında qanun (2 iyul 2002), Hüquqi şəxs kimi yaradılan və büdcədən kənar müstəqil büdcəyə malik dövlət maliyyə fondları, maddə 1.1.5.</li><li>• Məqsədli büdcə fondları - Dövlət Büdcəsi haqqında qanun, maddə 1.1.18, maddə 5</li><li>• Bələdiyyə İttifaqları (bələdiyyələrin regional birlikləri haqqında nizamnamənin nümunəsi, 2005)</li></ul> <p><b>Qeyri-hökumət və qeyri-kommerciya təşkilatları:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Qeyri-kommerciya hüquqi şəxslər (Mülki Məcəllə və QHT-lar haqqında qanunla</li></ul>	<p><b>Dövlət qurumları:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Yerli özünüidarəetmə qurumları: <i>Sakrebulo</i>; <i>Qamqəoba</i>, Meriya; Bələdiyyə (Dövlət Qulluğu haqqında qanunda müəyyən olduğu kimi, Maddə 4; Hüquqi şəxslər haqqında qanun; Yerli Özünüidarəetmə Məcəlləsi)</li></ul> <p><b>Qeyri-hökumət və qeyri-kommerciya təşkilatları:</b></p> <ul style="list-style-type: none"><li>• Qeyri-sahibkar (qeyri-kommerciya) Hüquqi Şəxslər (Mülki Məcəllə ilə müəyyən olduğu kimi)</li><li>• Yerli Hakimiyyətlər üzrə Milli Agentlik (NALA) – müvafiq coğrafi yararlılıq əsasında</li></ul> <p>2004/18/EC Direktivasına uyğun olaraq dövlət qurumu, digər dövlət təşkilatları, qeyri-hökumət və qeyri-kommerciya təşkilatların tərifinə uyğun istənilən hüquqi şəxs</p>

<sup>1</sup> Bu qurumlar bu tələblərə cavab verməlidirlər: (a) ümumi maraq kəsb edən xüsusi ehtiyacları qarşılamaq üçün yaradılmalı və sənaye və yaxud kommersiya mahiyyətli olmamalı; (b) hüquqi şəxs olmalı; və (c) əsasən dövlət, regional və yaxud yerli hakimiyyət orqanları, və yaxud ictimai qanunla tənzimlənən digər orqanlar tərəfindən maliyyələşdirilən; və yaxud həmin hakimiyyət orqanları tərəfindən idarə olunur; və yaxud hansıların ki, inzibati, idarəetmə və yaxud müşahidə şurasının yarısından çoxu dövlət, regional və yaxud yerli hakimiyyət orqanları, və yaxud ictimai qanunla tənzimlənən digər orqanlar tərəfindən təyin olunub. 31.03.2004-cü il tarixli 2004/18/EC direktiva, 30.04.2004-cü il tarixli OJ L 134/114.



müəyyən edilən ictimai birliklər və fondlar)	
2004/18/EC direktivasına uyğun olaraq dövlət qurumu, digər dövlət təşkilatları, qeyri-hökumət və qeyri-kommersiya təşkilatların tərifinə uyğun istənilən hüquqi şəxs	

Bu proqram çərçivəsində yalnız həmsərhəd ərazilərdə yerləşən qurumlar maliyyə dəstəyi ala bilərlər.

Bu meyarlara uyğun olmayan hüquqi təsisatlar layihələrdə əlaqəli tərəfdaş qismində iştiraka dəvət olunurlar. Bu təsisatlar fəaliyyətlərini öz maliyyə vəsaiti hesabına ödəməli və ərazi əməkdaşlığı proqramından maliyyə almaq hüququna malik deyirlər.

### 7.3 Müqavilələrin imzalanması və icrası

Ərazi əməkdaşlığı proqramında tətbiq olunacaq müqavilələrin imzalanması və icra prosedurları AK-nın Xarici Fəaliyyəti üzrə Müqavilə Prosedurları üzrə Praktiki Təlimatında (XFPP) qrantlar üzrə elanlar verildiyi günə qüvvədə olanlardır. Proqram vahid ərizə prosesi əsasında fəaliyyət göstərəcək və vahid seçim prosesi sərhədin hər iki tərəfini əhatə edəcək.

Ərizə forması və ərizəçilər üçün təlimat da daxil edən ərizə dəsti ŞTÖƏƏ ilə əlaqələndirilmiş şəkildə İQ tərəfindən izah olunmalıdır. Proqram təkliflər üçün açıq elan vasitəsilə həyata keçiriləcək. Proqramın fəaliyyəti ərzində təkliflər üçün bir elanın verilməsi nəzərdə tutulub. İQ BQK və Avropa Komissiya ilə ərizə dəstini müzakirə edəndən sonra təkliflər üçün elanı dərc edəcək.

ŞTÖƏƏ Dəstək Proqramı ilə əlaqələndirilmiş şəkildə İQ potensial ərizəçiləri təkliflər üzrə elan üçün lazım olan bütün məlumatlarla təmin etməlidir. Əsas ərizəçilər layihə təkliflərini (e-forması daxil olmaqla) məktubda kuryer və yaxud poçt vasitəsilə İQ-un Tbilisidəki ofisinə birbaşa çatdırmalıdır. Ərizəçilər üçün təlimatlarda layihə təkliflərinin təqdim olunması üzrə təfərrüatlar öz əksini tapacaq.

Təqdim olunan təkliflərin nəzərdən keçirilməsi və layihələrin seçimi iki mərhələdən ibarət olacaq: 1) inzibati yoxlama və ərizəçinin **uyğun olub-olmamasının** qiymətləndirilməsi; 2) yararlı təkliflərin **keyfiyyətinin** dəyərləndirilməsi (seçim və qrantın ayrılması meyarları əsasında). İQ qiymətləndirmə prosesinin təşkilinə cavabdehlik daşılmalı, BQK isə sonradan Avropa Komissiyası tərəfindən təsdiqləmədən keçəcək layihələrin son qiymətləndirilməsini həyata keçirməlidir.

Təyin olunmuş son tarixə gədər daxil olmuş təkliflərin açılması, inzibati uyğunluq və yararlığının yoxlanılması İQ tərəfindən həyata keçirilməlidir. Yararlığın yoxlanılması zamanı İQ ərizəçinin hüquqi statusunun öyrənilməsi, Aİ və yaxud digər ictimai fondların benefisiarı olub-olmamasını yoxlamaq üçün rəsmi orqanlar və Avropa İttifaqının Azərbaycan və Gürcüstanda fəaliyyət göstərən nümayəndəliklərlə əməkdaşlıq edə bilər. Bu səpkili yoxlamalar və dəqiqləşmələr ərzində qərəzsizlik və məxfilik prinsiplərinə əməl edilməlidir. Prosesə qatılan dövlət qurumları bitərəf qalmalıdır. Təkliflərin açılması, inzibati uyğunluq və yararlığının yoxlanılması üzrə nəticələr BQK tərəfindən təsdiqlənməlidir. Təkliflərin keyfiyyətinin yoxlanılması müvafiq qiymətləndiricilər tərəfindən başa çatdırılacaq. Kənar qiymətləndiricilər açıq tender vasitəsilə seçiləcəklər (İQ tərəfindən hazırlanan və BQK ilə razılaşdırılan Vəzifə Tapşırığı əsasında). BQK üzvləri və İQ qiymətləndiricilərin siyahısını təsdiq edəcəklər. "Dörd göz" prinsipi tətbiq olunmalıdır: hər bir layihə təklifi iki qiymətləndirici tərəfindən nəzərdən keçirilməlidir. İki qiymətləndiricinin verdiyi rəy kəskin fərqləndiyi təqdirdə, üçüncü qiymətləndiricinin rəyi nəzərə alınacaq. Qiymətləndiricilərin tövsiyələrinə əsaslanan İQ-nin hazırladığı qiymətləndirmə hesabatı BQK-ya təsdiq üçün və AK-ya yekun rəy üçün təqdim olunacaq.

BQK qiymətləndiricilərin rəylərini nəzərdən keçirmək və əlavə izah tələb etmək səlahiyyətinə malikdir. BQK qiymətləndiricilərin təqdim etdiyi tövsiyələrə bütövlüklə riayət etməməyə qərar verdiyi təqdirdə, yekun qiymətləndirmə hesabatında bunun tutarlı səbəbi və əsaslandırmasını təqdim etməlidir.

XFPPT-nın standart sənədlərinə əsaslanan yekun qiymətləndirmə hesabatı hər bir yararlı layihə təklifi üzrə icmal qiymətləndirmə hesabatından, eləcə də qiymətləndirmə cədvəli, verilən qiymətlər, qiymətləndiricilərin və BQK üzvlərinin rəylərindən, və imtinanın səbəblərini əks etdirən qəbul edilməyən təkliflərin siyahısından ibarət olmalıdır.

Layihələrin seçim prosesinin nəticələri BQK tərəfindən qəbul və Avropa Komissiyası tərəfindən yekun təsdiqdən sonra etibarlı və qüvvəyə minmiş hesab olunur.

Müqavilələri bağlamaqdan öncə İQ hesabatı dəyişikliklərin edilməsini tələb edə bilər. Lakin, bu dəyişikliklər kiçik texniki amillərə aid ola bilər və heç bir halda qrantın verilməsi üçün şərtlərin dəyişilməsi ilə nəticələnməyəcək layihənin mahiyyəti, məqsədləri, nəticələri və fəaliyyəti ilə əlaqədar ola bilməz.

Avropa Komissiyası BQK-nın maliyyələşdirmə barədə qərarını təsdiqləyəndən sonra İQ seçilən layihələrin əsas tərəfdaşları ilə imzalamaq üçün qrant müqavilələrini tərtib edir. Qrant müqaviləsini imzalamaqdan öncə bütün layihələrin tərəfdaşları layihələrin idarəetməsinin və icrasının İQ və BQK tərəfindən təsdiqlənən nümunəvi tərəfdaşlıq sazişinə uyğun olmasını nümayiş etdirməlidirlər.

Layihələrin effektiv icrasını təmin etmək üçün İQ və ŞTÖƏƏ Dəstək Proqramı qrant benefisiarlarına məlumat verməli və dəstək göstərməlidir. Layihə üzrə bütün hesabatlar (aralıq və yekun texniki xülasə və maliyyə hesabatları) və ödənişlər üzrə tələbnamələr İQ-nın Tbilisi ofisinə təqdim edilməlidir. İQ qrant benefisiarlarına müvafiq ödənişləri etmək üçün hesabatları və ödəniş tələbnamələrini nəzərdən keçirəcək. Hesabat və ödəniş prosedurları İQ-un ŞTÖƏƏ Dəstək Proqramı ili əməkdaşlıqla hazırladığı təlimatda ətraflı təsbit olunacaq.

Qrant benefisiarlarının təqdim etdiyi hesabatlar əsasında İQ proqramın icrası ilə əlaqədar müntəzəm olaraq (6 aydan bir) icmallar təqdim etməlidir. İcmallar məlumat üçün BQK-ya təqdim olunmalıdır.

İQ Aİ-nin ayırdığı vəsait əsasında proqram çərçivəsində maliyyələşdirilən fəaliyyətlərin ictimaiyyətə çatdırılması üçün müvafiq addımlar atacaq. BQK üzvləri həm hədəf ərazilərdə, həm də digər müstəvilərdə proqram haqqında geniş məlumatın yayılmasında iştirak edəcəklər.

Proqramın icrasını təsvir edən cədvəl əlavə olunur (Əlavə 4).

## 7.4 Müvafiq xərclər və dəstək səviyyəsi

Müvafiq xərclər qrant məbləğində əks olunan layihənin icra müddəti ərzində layihə benefisiarları tərəfindən çəkilən xərclər və məsrəfləri əhatə edir. Layihə benefisiarları və/və ya üçüncü tərəflərin ianələri qəbul edilməməlidir. Ərizəçilər üçün təlimatlarda fərqli hal nəzərdə tutulmadığı təqdirdə, müvafiq birbaşa və dolay xərclərin tərfi XFPPT-nın standart təyinatlarına uyğun olmalıdır.

Maliyyələşmə üçün seçilən layihələrin qrant məbləği layihənin toplam xərcinin ən çoxu 90 faizini təşkil etməlidir və Avropa İttifaqının Bütçəsindən kənar digər mənbələrdən həmmaliyyələşməlidir. Qrantların toplam məbləği ən azı 20,000 Avro və ən çoxu 200,000 Avro təşkil etməlidir. Qrantlar xüsusi şərtlərə uyğun olaraq layihə benefisiarlarına bir neçə tranşlar vasitəsilə ödənilməlidir.

Ərizəçilər üçün təlimatlar və qrant müqaviləsinə uyğun müvafiq xərclər və digər maliyyə təminatları bəzə daha ətraflı məlumat əks etdirə bilər.

## 8. Maliyyə ayrımaları

Azərbaycan-Gürcüstan arasında ərazi tərəfdaşlığı proqramı üzrə Aİ-nin maliyyəsi Avropa Qonşuluq və Tərəfdaşlıq Alətinin 2013-cü il üçün regional vəsaitlərindən daxil olacaq.

Proqrama ayrılacaq Aİ maliyyəsinin təxmini məbləği Şərqi Tərəfdaşlığı ölkələrinin Ərazi Əməkdaşlığı Proqramında təyin olunub və 1,35 milyon Avro təşkil edir.



Azərbaycan-Gürcüstan həmsərhəd bölgələrinin strateji təhlilinin nəticələri və qənaətləri əsasında Əməliyyat Məqsədləri arasında nəzərdə tutulan məbləğ aşağıdakı kimi paylanmalıdır:

Əməliyyat məqsədi I – Yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması	40 faiz
Əməliyyat məqsədi II – Ümumi problemlərin həlli	30 faiz
Əməliyyat məqsədi III – Mədəniyyət, təhsil və idman	30 faiz

Nəzərdə tutulan maliyyə planı (min Avro)

	Aİ maliyyəsi	Ölkənin həm- maliyyəsi (İştirakçı ölkələr)	Digər donorlar	Özəl vəsait (Layihənin tərəfdaşları)	Toplam maliyyə
<b>Əməliyyat məqsədi I</b>	540.0	0	0	60.0	600.0
<b>Əməliyyat məqsədi II</b>	405.0	0	0	45.0	450.0
<b>Əməliyyat məqsədi III</b>	540.0	0	0	60.0	600.0
<b>Toplam</b>	<b>1,350.0</b>	<b>0</b>	<b>0</b>	<b>150.0</b>	<b>1,500.0</b>



# Əlavə 1: Hədəf ərazinin xəritəsi





## Əlavə 2: Region üzrə statistik məlumat

	Azərbaycan		Gürcüstan	
	Gəncə-Qazax	Şəki-Zaqatala	Kaxeti	Kvemo-Kartli
<b>Əhali (min)</b>	1,205.2	581.7	407.1	511.3
<b>Əhali (ümumi ölkə%)</b>	12.8	6.2	9.0	11.3
<b>Kənd əhalisi (ümumi rayonunun %)</b>	...	...	...	61.0
<b>Milli ÜDM-da payı (%)</b>	3.8	1.8	5.5	9.4
<b>Regional ÜDM-də kənd təsərrüfatı (%)</b>	36.0	39.0	23.9	18.9
<b>Regional ÜDM-də sənaye (%)</b>	11.8	7.0	9.2	41.4
<b>Otel çarpayılarının sayı</b>	1,172	913	...	410
<b>Turistlərin sayı</b>	...	...	...	...
<b>Rəsmi işsizlik (%)</b>	2.0	2.0	8.9	9.4
<b>Ölkə üzrə orta əmək haqqının faizi olaraq orta aylıq nominal əmək haqqı (%)</b>	64	58	...	...
<b>Regiona/regiondan xalis miqrasiya</b>				
<b>Qorunan ərazilərin sayı</b>	...	...	17	2
<b>Stasionar mənbələrdən atılan emissiyalar (ton)</b>	2,700	600	2	345

Mənbə: Azərbaycan və Gürcüstan Respublikası Statistika idarələri; ekspert hesablamaları

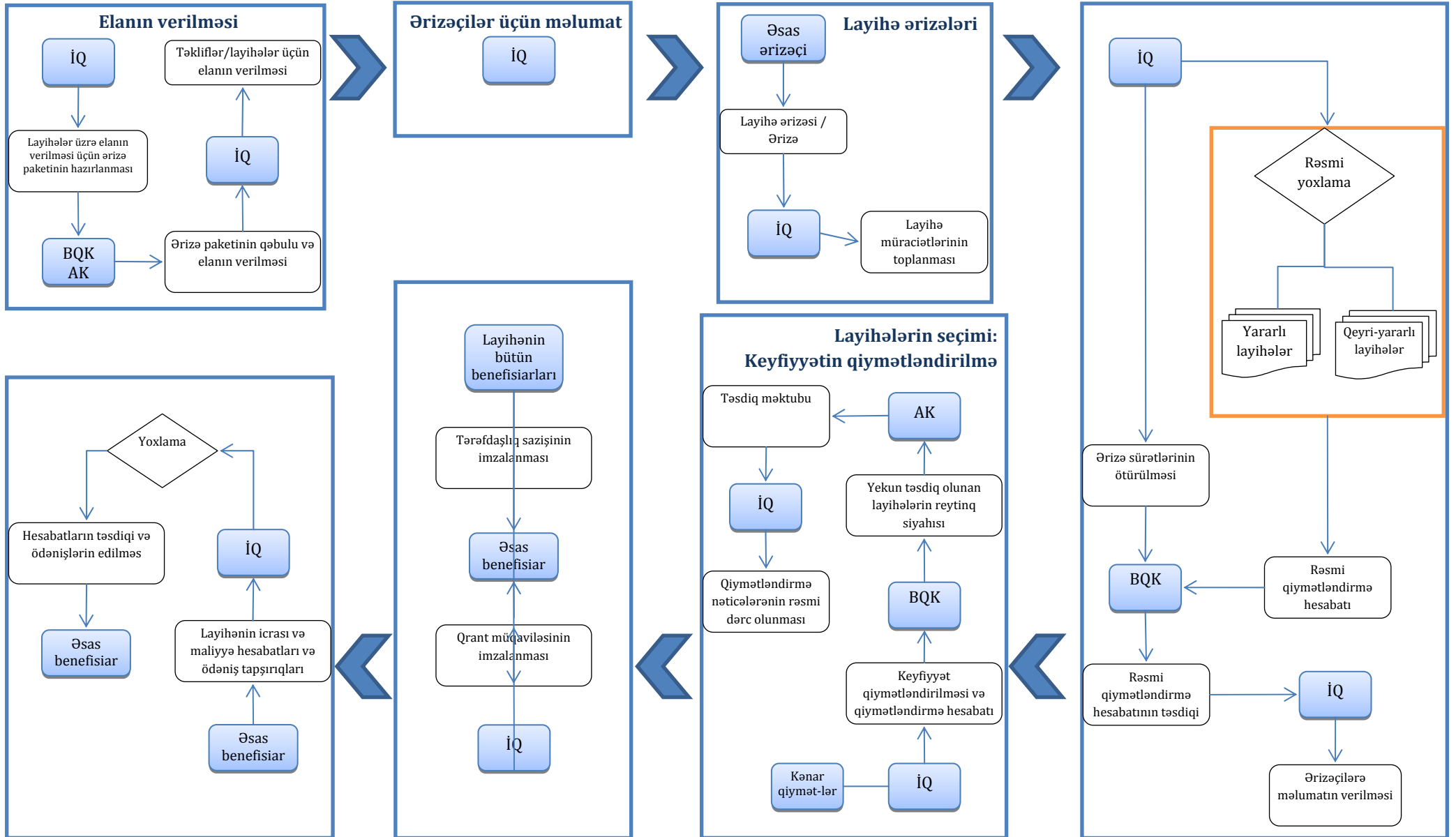
### Əlavə 3: Proqramın Monitorinqinin Göstəriciləri

Əməliyyat məqsədi	Hədəf ərazi	Uzun-müddətli nəticələrin göstəriciləri	Qısa-müddətli nəticələrin göstəriciləri
<b>I. İqtisadi və sosial inkişafa dəstək vermək üçün birgə layihələr vasitəsilə həmsərhəd bölgələrin yerli icmaların yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması</b>	Kənd təsərrüfatı və digər əlaqəli sektorlar üzrə transsərhəd əlaqələrin inkişaf etdirilməsi	Kənd yerlərində sahibkarlara / transsərhəd biznes şəbəkələrin yaradılmasına dəstək verən layihələrin sayı  Aqrar sektora dəstək olmaq üçün transsərhəd tədqiqat şəbəkələrin yaradılması üçün layihələrin sayı	Layihələrin təşkil etdiyi tədbirlərdə iştirak edən / fəaliyyətdən faydalanmış KOS-lar / sahibkarlar / fermerlər / kənd təsərrüfatı istehsalçılarının sayı  Transsərhəd əməkdaşlıq / təşəbbüslərin / biznes şəbəkələrin sayı  Yerli və regional akademik institutlar, beyin mərkəzləri, araşdırma mərkəzləri arasında yeni yaradılmış transsərhəd tərəfdaşlıqların sayı  Yerli və kənd təsərrüfatının inkişaf məsələləri üzrə nəşr edilmiş birgə tədqiqatların, araşdırmaların, strategiyaların sayı  Kənd təsərrüfatı sektorunda məsələlərin həlli üçün layihələr tərəfindən birgə təşkil edilən transsərhəd tədbirlər / konfranslar / seminarlar / təlimlərin sayı
	Transsərhəd turizm potensialının qurulması	Turizm sahəsində layihələrin sayı	Birgə hazırlanmış və təqdim edilmiş yeni turizm marşrutlarının sayı  Layihələrin nəticələrindən istifadə edən turistlərin sayı  Transsərhəd təhsil layihələrinin əhatə etdiyi maraqlı tərəflərin sayı  Xidmətlər sektorunda gənclər üçün yaradılmış yeni iş yerlərinin sayı  Turizmin inkişafı ilə bağlı məsələlərin həlli üçün layihələr tərəfindən birgə təşkil edilən transsərhəd tədbirlər / konfranslar / seminarlar / təlimlərin sayı

Əməliyyat məqsədi	Hədəf ərazi	Uzun-müddətli nəticələrin göstəriciləri	Qısa-müddətli nəticələrin göstəriciləri
<b>II. Ətraf mühit, məşğulluq, ictimai səhiyyə və digər müştərək maraq doğuran sahələr üzrə ortaq problemlərin həlli</b>	Transsərhəd ətraf mühit problemlərinin həlli və fəvqəladə hallara hazırlığın artırılması	Qorunan ərazilər və / və ya təbii ehtiyatların birgə idarə edilməsi üçün yaradılan layihələrin sayı  Transsərhəd fəvqəladə məsələlərin həllinə yönələn layihələrin sayı  Ətraf mühit sahəsində həmkarlar arasında birbaşa əməkdaşlığın qurulmasını mümkün edən layihələrinin sayı	Mühafizə olunan sahələri və təbii ehtiyatları səmərəli idarə edən yeni yaradılmış transsərhəd strukturların və mexanizmlərin sayı  Məlumat mübadiləsi və mühafizə tədbirlərinin əlaqələndirilməsi üzrə yaradılan/dəstəklənən şəbəkələrinin sayı  Birgə idarəetmə planlarının / yaradılmış / hayata keçirilmiş strategiyaların sayı  Təbii ehtiyatların davamlı istifadəni təşviq edən məlumatlandırma / tədbirlərin əhatə etdiyi insanların sayı  Fəvqəladə halların aradan qaldırılmasına cavabdeh təsisatlar tərəfindən qurulan transsərhəd tərəfdaşlıqların sayı  İnstitusional və davamlı transsərhəd əməkdaşlıqların, şəbəkələrin, assosiasiyaların və digər qurumların sayı  Ətraf mühit və / və ya fəvqəladə idarə edilməsi ilə bağlı məsələlərin həlli üçün layihələr tərəfindən birgə təşkil edilən transsərhəd tədbirlər / konfranslar / seminarlar / təlimlərin sayı
<b>III. Mədəniyyət, təhsil və idman</b>	Sosial inkluziv tədbirlərinin genişləndirilməsi	Həmsərhəd bölgələrdə sosial məsələləri həllinə yönələn tətbiq olunan layihələrin sayı	Sərhədin digər tərəfində yaşayan qonşuların əməkdaşlığı, vəziyyəti və digər məsələləri haqqında daha geniş biliyə malik insanların sayı  Sosial məsələlərin həlli üçün yaradılmış / yaxşılaşdırılmış / tətbiq olunmuş icma xidmətlərinin sayı  Sosial məsələlərin həlli üçün sərhədin hər iki tərəfindən olan dövlət və qeyri-dövlət qurumları arasında yaradılan əməkdaşlıqların sayı  Başlanılan və icra olunan təşəbbüslərin sayı  Layihələr tərəfindən keçirilən məlumat və təlim

Əməliyyat məqsədi	Hədəf ərazi	Uzun-müddətli nəticələrin göstəriciləri	Qısa-müddətli nəticələrin göstəriciləri
	<p>Həmsərhəd bölgələrin gəncləri arasında əlaqələrin inkişaf etdirilməsi</p>	<p>Həmsərhəd bölgələrdən olan gənclər təşkilatları / mədəniyyət, təhsil və idman müəssisələri arasında ünsiyyət və əməkdaşlığı yaxşılaşdırmağa kömək edən tətbiq olunan layihələrin sayı</p> <p>Ümumi sərhədin hər iki tərəfindən nümayəndələrinin iştirakı təmin edən mədəni və idman sahəsində layihələrin sayı</p>	<p>tədbirlərinə cəlb olunan iştirakçıların sayı</p> <p>Transsərhəd tədbirlərinə cəlb olunan təşkilat və insanların sayı</p> <p>Müxtəlif mədəni və idman yarışlarında, müsabiqələrdə, festivallarda, konfranslarda iştirak edənlərin sayı</p> <p>layihələr tərəfindən birgə təşkil sərhəd hadisələr / konfranslar / seminarlar / seminarlar sayı</p> <p>Mədəniyyət, təhsil və idman müəssisələrinin, eləcə də gənclər təşkilatlarının iştirakını təmin edən layihələr tərəfindən birgə təşkil edilən transsərhəd tədbirlər / konfranslar / seminarlar / təlimlərin sayı</p>

## Əlavə 4: Proqramın idarəedilməsi



## **Əlavə 5: Maraqlı Tərəflərin Məsləhətləşmələrinin Nəticələri**

**Maraqlı Tərəflərin Məsləhətləşmələrindən sonra əlavə ediləcə**